

Összefoglaló

Összefoglaló

Az ebben a jelentésben ismertetett több mint 100 mutató közül tizenkettőt határoztunk meg fő mutatóként. Segítségükkel átfogó kép alakítható ki arról, hogy az EU előrelépett-e a fenntartható fejlődés terén az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiájában (EU FFS) meghatározott célkitűzések és célok vonatkozásában. A 2000 óta elért eredmények fő mutatókon alapuló értékelése vegyes képet mutat, amint azt az alábbi táblázat is szemlélteti.

0.1. táblázat: A fenntartható fejlődésre vonatkozó fő mutatók (SDI) értékelése (EU-27, 2000-től kezdődően) ⁽¹⁾

SDI-téma	Fő mutató	A változás értékelése az EU-27-ben
Társadalmi-gazdasági fejlődés	Egy főre jutó reál GDP	
Fenntartható fogyasztás és termelés	Erőforrás-termelékenység	
Társadalmi befogadás	Szegénység vagy társadalmi kirekeszttség veszélyének kitétt személyek (*)	
Demográfiai változások	Az idősebb munkavállalók foglalkoztatási rátája (2)	
Népegészségügy	Születéskor várható élettartam (**)	
Éghajlatváltozás és energia	Üvegházhatásúgáz-kibocsátás	
	A megújuló energia részaránya a teljes bruttó energiafogyasztásban (**)	
	Primerenergia-felhasználás	
Fenntartható közlekedés	A közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában	
Természeti erőforrások	Közönséges madárfajokra vonatkozó mutató	
	A biztonságos biológiai határértéken kívüli állományokból kifogott halmennyiség	
Globális partnerség	Hivatalos fejlesztési segély (**)	
Jó kormányzás	[Nincs fő mutató]	:

(*) 2008-től (**) 2004-től

A következő oldalakon a 2000 óta tapasztalt fő tendenciák részletesebb értékelése olvasható, amely kiegészíti a fő SDI mutatók elemzését.

⁽¹⁾ Az értékelési módszerre, illetve az éghajlat-szimbólumokra vonatkozó magyarázat a bevezetőben található.

⁽²⁾ A mutató értékelési módszerének változása miatt az adat nem hasonlítható össze a korábbi nyomon követési jelentésekkel.

A fenntartható fejlődés irányába halad-e az EU?

Fő tendenciák – társadalmi-gazdasági fejlődés

Egy főre eső reál GDP — a mérsékelt javulás jelei?

- 2000 és 2012 között az EU-ban évente átlagosan 0,9 %-kal nőtt az egy főre eső reál GDP. Az 1995 és 2007 közötti időszakban, a gazdasági válság kezdete előtt az egy főre eső GDP folyamatosan növekedett az EU-ban, átlagosan évi 2,4 %-kal.
- A pénzügyi és gazdasági válság 2008-ban sújtott le a gazdaságra, aminek következtében 2009-ben 4,8 %-kal visszaesett az egy főre eső GDP (2008-hoz képest). A költségvetési élénkítő intézkedések és egyéb szakpolitikai lépések gyors végrehajtása mind nemzeti, mind uniós szinten elhárította a válság legsúlyosabb hatásait és stabilizálta az egy főre eső GDP-t 2010 és 2011 folyamán.
- 2012-ben, a gyenge élénkülés közepette ismét visszaesett az egy főre eső reál GDP, a 2011-es évhez képest 0,6 %-kal.

A recesszió továbbra is hatással van az uniós beruházási hajlandóságra.

- 2003 és 2007 között a beruházások mérsékelt növekedést mutattak (GDP-arányosan), a gazdasági ciklusnak megfelelően. Azonban a pénzügyi piacok zavarai és a gazdasági válság során a háztartások és vállalkozások bizalma megcsappant, így a beruházások zuhanni kezdtek. 2009 és 2011 között – elsősorban az üzleti ágazatbeli megszorítások hatására – a beruházások 19 %-kal csökkentek, ezáltal évtizedes mélypontra jutottak.
- 2000 és 2012 között az uniós háztartások megtakarítási rátája a gazdasági ciklushoz igazodott. Míg a 2003–2007 közötti gazdasági fellendülés során a háztartások visszafogták megtakarításaikat, a gazdasági zavarok és a válságot követő fokozott piaci bizonytalanság hatására ez a tendencia visszajára fordult. A gyenge élénkülésre utaló jelek ellenére a háztartások megtakarítási rátája 2009 után ismét hanyatlásnak indult.

Versenyképesebbé és innovatívabbá vált-e az uniós gazdaság?

- A munkatermelékenység 2000 és 2007 közötti töretlen növekedése 2008-ban és 2009-ben a gazdaság lassulása következtében megrekedt. A termelékenység ugyan 2010-ben ismét lendületet kapott, és a rákövetkező években is folyamatosan növekedett, a hosszú távú javulás mégis a jövőbeni munkaerő-piaci kiigazításokon múlik. Ezek keretében megváltozhat az államok, ágazatok és régiók közötti munkaerő-áramlás vagy a bérek alakulása a különböző munkaerő-piaci körülmények függvényében.
- A 2000 és 2007 közötti időszakban a teljes K+F kiadás a GDP-hez viszonyítva csaknem mindig 1,85 % volt. A mutatót nem befolyásolták a gazdasági válság egyéb rövid távú hatásai. 2008-ban és 2009-ben ráadásul még enyhe növekedést is mutatott, majd az utána következő két évben 2 %-on állapodott meg. Ez elsősorban az arra irányuló kormányzati erőfeszítéseknek tudható be, hogy a K+F kiadások növelésén keresztül ösztönözzék a gazdasági növekedést.
- Az EU energaintenzitása 2003 és 2009 között folyamatosan csökkent, amit 2010-ben élénkülés, majd 2011-ben fokozott ütemű csökkenés követett. A kedvező tendencia a bruttó belföldi energiafogyasztás és a gazdasági növekedés teljes mértékű szétválásának nyomán bontakozott ki.

Visszafogott munkaerő-piaci fellendülés

- Az uniós foglalkoztatási ráta a 2000-es 66,6 %-ról 2008-re 70,3 %-ra emelkedett. A növekedés 2009-ben megtorpant, mivel a gazdasági visszaesés miatt elhúzódott a munkaerőpiac stagnálása, így a foglalkoztatási ráta 2012-ig 68,5 % körül maradt. Ez letérítette az EU-t az Európa 2020 stratégiában kijelölt 75 %-os cél teljesítése felé vezető útról.
- 2000 és 2007 között az EU-n belüli regionális egyenlőtlenségek a foglalkoztatást tekintve 2,1 százalékponttal mérséklődtek. A javulást azonban elsodorta a gazdasági válság, amely a foglalkoztatás terén fennálló regionális egyenlőtlenségeket fokozatosan visszalökte a 2000-es szintre (2012-ben 13,3 %). Kedvező fejlemény, hogy a regionális foglalkoztatásban a nemek közötti szakadék 5,6 százalékponttal csökkent, és ezáltal évtizedes rekordmélységbe süllyedt.
- Mindent összevetve a 2001 és 2004 közötti időszakban az EU teljes munkanélküliségi rátája növekedett. Az ezt követő négy évben (2005–2008) a munkanélküliségi ráta folyamatosan csökkent, és 2008-ban 7,1 %-os mélypontra ért el. A javulást ugrásszerű növekedés követte, és az EU munkanélküliségi rátája 2012-ben 10,5 %-os rekordmagasságba szökött.

Fő tendenciák – fenntartható fogyasztás és termelés

Az anyagfelhasználás és a gazdasági növekedés teljes mértékű szétválasztása?

- 2011-ben az EU egy kilogramm elfogyasztott anyagmennyiségenként 1,60 EUR gazdasági értéket állított elő. Ez számottevő előrelépést jelentett az erőforrás-termelékenység terén 2000-hez képest, amikor ugyanannyi erőforrás felhasználásával kilogrammonként csupán 1,34 EUR-t termeltek.
- A hatékonyságnövekedés annak tudható be, hogy a GDP – kiváltképp a gazdasági válság kibontakozása előtt – gyorsabb ütemben növekedett, mint a hazai anyagfelhasználás (DMC). 2007 óta az EU erőforrás-felhasználása jelentősen csökkent, ami a DMC-t még a tíz évvel korábbi szintnél is alacsonyabbra süllyesztette. A gazdaság élénkülése azonban 2011-ben a tendencia megfordulását hozta magával.
- Ezek az eltérő tendenciák — a GDP növekedik, míg a DMC csökken — arra engednek következtetni, hogy az EU-ban 2000 és 2011 között teljes mértékben elvált egymástól a gazdasági növekedés és az erőforrás-felhasználás. Az viszont mégsem világos, hogy tényleg gyökeres változás állt-e be az erőforrás-felhasználási mintákban vagy csupán a gazdasági válság hatása csapódik le így az építőiparhoz hasonló, nagy erőforrás-igényű ágazatokban.

Előrelépések a hulladékkezelés és a szennyezőanyag-kibocsátások terén

- A hulladékkezelési gyakorlat 2000 óta számottevően javult az EU-ban. Az ártalmatlanítás legkevésbé környezetbarát módját, a hulladéklerakást fokozatosan a hulladékégetés, illetve nagyobb mértékben az újrahasznosítás és a komposztálás váltotta fel. 2011-ben a települési hulladék mintegy 40 %-át újrahasznosították vagy komposztálták.
- EU-szerte hatalmas eltérések figyelhetők meg a hulladékkezelésben. 2011-ben Bulgáriában, Horvátországban és Romániában a hulladéklerakás volt a hulladékártalmatlanítás fő módja (több mint 90 %), míg a lerakás aránya Németországban, Hollandiában és Svédországban az 1 %-ot sem érte el.
- Hasonló javulás következett be a savasító anyagok és ózonnalanyagok légköri kibocsátása terén. Az 1990 óta tartó folyamatos csökkenés lehetővé tette, hogy a 27 tagú EU 2011-re elérje a kén-oxidokra (SO_x) és a nem metán illékony szerves vegyületekre (NMVOC) vonatkozó kibocsátási célkitűzéseit. 12 tagállam azonban a négy szennyező közül legalább egy esetében továbbra is a nemzeti felső határt meghaladó kibocsátásokról számolt be.

Nem egyértelmű a fenntarthatóbb fogyasztási minták felé mutató tendencia

- A háztartások villamosenergia-fogyasztása 1990 óta csaknem állandó jelleggel nő. E tendencia fő mozgatórugója a háztartások számának növekedése és fogyasztási mintáik változása – ezek kioltják az elektronikus készülékek egyre javuló hatékonyságát. Ez a jelenség „bumerángthatás” néven vált ismertté. A jelentésben szereplő egyéb fogyasztási mutatókkal ellentétben a háztartások villamosenergia-fogyasztásán nem hagyott mély nyomot a gazdasági válság: a villamosenergia-fogyasztásban 1990 óta csak 2011-ben következett be jelentős visszaesés.
- Ehhez hasonlóan a végső energiafogyasztás az EU-ban 1990 óta növekedést mutatott. 2005-ben azonban fordulópontra állt be, az energiafogyasztás megállapodott, majd a következő években hanyatlott. Az uniós gazdaság 2009-es és 2011-es zsugorodása szintén hozzájárult a csökkenéshez, és a végső energiafogyasztás 2011-ben a 2000-es év előtti szintre süllyedt.

A háztartások villamosenergia-fogyasztása és a végső energiafogyasztás – különösen 2005 óta – eltérő tendenciát mutat, ezért lehetetlen megállapítani, hogy fenntarthatóbbá váltak-e az uniós fogyasztási minták.

Környezetbarátabb termelési szerkezet

- A termelési szerkezet ezzel ellentétben az elmúlt években javult az EU-ban. A Környezetvédelmi Vezetési és Hitelesítési Rendszer (EMAS) szerinti tanúsított környezetközpontú irányítási rendszert alkalmazó szervezetek száma 2003 óta megnövekedett. 2013-ban az EMAS térnyerése — az EMAS-ban nyilvántartásba vett szervezetek egymillió lakosra jutó számaként kifejezve — különösen Cipruson, Ausztriában, Spanyolországban, Olaszországban, Németországban és Dániában volt kiemelkedő.
- Az uniós gazdálkodási gyakorlatok ugyancsak egyre fenntarthatóbbá váltak 2005 óta, amit a biogazdálkodás részarányának emelkedése is jól példáz. A dinamikus fejlődés a biotermékek növekvő eladásában is tükröződik az uniós élelmiszerpiacon.

Fő tendenciák – társadalmi befogadás

A szegénység vagy társadalmi kirekesztés veszélyének kitétek száma 2008 óta megemelkedett

- 2008 és 2012 között a szegénység vagy társadalmi kirekesztés veszélyének kitétek száma

8,7 millióval, 115,7 milliőról 124,4 millió főre emelkedett. Ez a szám 2005 és 2009 között csökkent, azonban a gazdasági válság kirobbanásával ismét növekedésnek indult.

- Az EU-ban 2012-ben a szegénység vagy társadalmi kirekesztés veszélyének kitétt 124,4 millió ember az összlakosság 25 %-ának felel meg. Ez azt jelenti, hogy az uniós lakosság negyede a téma fő mutatóin (jövedelmi szegénység, súlyos anyagi nélkülözés és munkához való hozzáférés hiánya) keresztül vizsgált szegénységi formák legalább egyikét tapasztalta. A szegénység és társadalmi kirekesztettség jelenlegi szintje veszélyezteti az Európa 2020 stratégiának a szegénység enyhítésére irányuló célkitűzését, amely értelmében 2020-ig legalább 20 millió embert kell kiemelni a szegénység és a társadalmi kirekesztés veszélyével fenyegető helyzetéből.

Fokozódó jövedelmi szegénység és romló életkörülmények

- A szegénység veszélyének a szociális transferek ellenére is kitétek száma a 2008-as 80,7 milliőról 2012-ben 85,3 millióra emelkedett. A fő mutatóval ellentétben ez az adat 2005 óta – még a válságot megelőzően is – szinte állandó növekedést mutatott, ami 2009 után felgyorsult. Az EU-ban a szegénység uralkodó formája a jövedelmi szegénység, amely 2012-ben az Unió összlakosságának 17,1 %-át érintette.
- A súlyos anyagi nélkülözésben élők száma 2008 és 2012 között jelentősen megnőtt: 41,4 milliőról 51,0 millió főre. Ez a tendencia azonban nem volt töretlen, hiszen 2009-ben fontos fordulópontra következett. Míg a súlyos anyagi nélkülözésben élők száma 2005 és 2009 között számottevően – csaknem 12 millióval – csökkent, azóta ismét 11,2 millió fővel emelkedett, ami oda vezetett, hogy 2012-ben az uniós lakosság 10,3 %-át érintette a probléma.
- A jövedelmi egyenlőtlenség alig változott 2005 és 2012 között. 2012-ben az EU lakosságának leggazdagabb 20 %-a az országos ekvivalens jövedelem több mint 38 %-át kereste, ez mintegy ötszöröse a legszegényebb 20 % jövedelmének, amely aránya a 8 %-ot sem érte el.

Nem egyértelmű a fenntarthatóbb munkaerőpiac felé mutató tendencia

- A rendkívül alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők száma 2008 és 2012 között 34,3 milliőról 36,9 millióra nőtt. A szegénységre vonatkozó egyéb mutatókkal összhangban ez a szám 2006 és 2009 között csökkent, de utána, a munkanélküliségi szint emelkedésével egyidejűleg ismét növekedésnek indult, majd 2011 és 2012 között 4,1 %-kal visszaesett. A gazdasági inaktivitás lényegesen fokozza a szegénység veszélyét. 2012-ben az EU 60 évnél fiatalabb lakosainak 9,8 %-a élt rendkívül alacsony munkaintenzitású háztartásokban.
- Az EU hosszú távú munkanélküliségi rátája 2004 és 2008 között csökkenő tendenciát mutatott. 2008 óta azonban a ráta újra emelkedett, és 2012-ben 4,6 %-kal minden korábbi rekordot megdöntött.
- 2006 és 2011 között jelentősen csökkent a nemek közötti bérszakadék. A kedvező tendencia ellenére a nők egy órára számított bruttó keresete 2011-ben még mindig 16,2 %-kal maradt el a férfiakétól.

Előrelépések az oktatásban

- Az oktatásból és szakképzésből lemorzsolódók aránya 2003 óta stabilan csökkent, és 2012-ben 12,8 %-ra mérséklődött. Amennyiben sikerül megőrizni a jelenlegi tendenciákat, elérhető közelségbe kerül a lemorzsolódási arány 10 % alá szorítására vonatkozó, 2020-ig teljesítendő célkitűzés.
- A felsőfokú végzettséggel rendelkező 30–34 év közöttiek aránya 2000 óta folyamatosan nő. Ez arra enged következtetni, hogy az Európa 2020 stratégia célkitűzése, vagyis ezen arányszám legalább 40 %-ra emelése 2020-ig, meg fog valósulni.
- Az alacsony végzettséggel rendelkező felnőttek aránya 2000 óta lényegesen megcsappant. Ez a tendencia valamennyi korcsoportban megfigyelhető.
- Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel 2003 és 2012 között fokozódott. Mindazonáltal a növekedés zöme 2003 és 2005 közé tehető, és az egész életen át tartó tanulásban való részvétel azóta nem javult tovább. A részvételi arány az északi országokban a legmagasabb, ugyanakkor Bulgária, Görögország és Románia egyáltalán nem vagy csak csekély eredményeket tudott felmutatni az alacsony részvételi arányok javítása terén.

Fő tendenciák – demográfiai változások

A gazdasági válság nem befolyásolta az idősebb munkavállalók foglalkoztatási rátáját

- 2012-ben az idősebb munkavállalók 48,9 %-a állt munkaviszonyban. A foglalkoztatási ráta 2000 óta szerényen, de folyamatosan emelkedett. Az idősebb munkavállalók munkaerő-piaci részvételének növekedése állandó tendencia, amely a jelek szerint ellenáll a gazdasági válság hatásainak. Ennek ellenére a lisszaboni stratégiában – az Európa 2020 stratégia elődjében – meghatározott, 2010-ig teljesítendő 50 %-os célkitűzést még mindig nem sikerült elérni.

- A 2000 és 2012 közötti időszakban jól kirajzolódik a férfiak és nők közötti szakadék szűkülése az idősebb munkavállalók foglalkoztatása tekintetében. A nők foglalkoztatási rátája ugyan továbbra sem éri el a férfiakét, viszont a növekedés egyértelműen nagyobb volt a nők esetében: 2000 óta 14,4 százalékpontos, a férfiak 9,3 százalékpontos növekedéséhez képest.

A lakosság összetételében jelentkező tendenciák alátámasztják a demográfiai kihívásokat

- A 65 éves korban várható élettartam a nők esetében 21,3 év, a férfiak esetében pedig 17,2 év volt 2011-ben az EU-ban. 2002 óta a várható életek száma mindkét nem tekintetében folyamatosan emelkedett, és a férfiak és nők közötti szakadék mérséklődött. A nőkre vonatkozó éves növekedési ráta 2011-ben 1 % alatt volt, így kérdéses, hogy várható-e további növekedés a jövőben.
- 2011-ben a termékenységi arányszám 1,57 gyermek/nő volt az EU-ban. Ez 2002 óta 8 %-os növekedést jelent. Ugyanakkor a sokáig 1,6-es értéken stagnáló mutatóval jellemezhető időszakot követően, az egy nőre jutó újszülöttek átlagos száma 2011-ben enyhén visszaesett.
- A termékenységi arányszám jelenlegi tendenciái mellett a nettó migrációs ráta is csökkent 2011-ben az EU-ban. Ez a két lefelé mutató tendencia a demográfiai változás felgyorsulásához, és ezzel együtt az idősebbek növekvő arányához vezethet az uniós tagállamokban.
- Az EU-ban az idősek munkaképes korúakhoz viszonyított aránya állandó jelleggel emelkedett, és 2012-re elérte a 25,8 %-ot. A legfrissebb előrejelzések szerint 2050-ig továbbra is folyamatos növekedés várható, majd körülbelül 55 %-on fog állandósulni ez az arány.

Nem javult jelentősen a nyugdíjasok jövedelmi szintje

- 2012-ben az EU-ban a nyugdíjasok átlagos jövedelmi szintje az ötvenes éveikben járó foglalkoztatottak keresetének 56 %-át tette ki. A helyettesítési arány többé-kevésbé stabilizálódott az 50 % körüli értéken, majd 2010-től mérsékelt növekedésnek indult.
- Az uniós tagállamokat tekintve az idősek nyugdíjból származó jövedelmének szintje az 50–59 év közöttiek keresetéből származó jövedelmének szintjéhez viszonyítva 39 % (Ciprus) és 79 % (Luxemburg) között mozgott. 2005 és 2012 között némileg növekedett a tagállamok közötti szórás.

Az uniós államháztartások továbbra sem álltak talpra

- Az államadósság a gazdasági válság 2007-es kitörése óta jelentősen megnövekedett az EU-ban. Miután 2007-ben a Maastrichti szerződésben meghatározott 60 %-os referenciaérték alá süllyedt (59 %-ra), a következő években számottevően felkúszott, és 2012-ben már a GDP 85,3 %-ának felelt meg. Az államadósság szintje Unió-szerte nagy szórást mutatott: a GDP 10,1 %-ától (Észtország) a GDP 156,9 %-áig (Görögország) terjedt.
- Az állami kiadások egyik összetevője az állam által kifizetett nyugdíjak jelentette költség. Számos tagállam nyugdíjreformot vezetett be, amely révén meghosszabbította a munkában töltött életszakaszt. 2000 és 2011 között a munkában töltött életszakasz hossza 1,8 évvel nőtt az EU-ban. 2011-ben a férfiak életük során átlagosan 37,4 évet, a nők pedig 31,9 évet dolgoztak le.

Fő tendenciák – közegészségügy

A várható élettartam javulása nem vezet az egészségben eltöltött életek számának emelkedéséhez

- 2004 és 2011 között a születéskor várható élettartam a férfiak és a nők esetében is mérsékelt növekedést mutatott, ami 0,4 %-os (férfiak), illetve 0,3 %-os (nők) éves növekedési rátát jelent. Ezzel szemben a születéskor várható egészségben eltöltött életek száma a nőket tekintve nem, a férfiakat tekintve pedig csupán csekély mértékben emelkedett.
- A várható élettartam magasabb és az egészségben eltöltött életek alacsonyabb növekedési rátája azt jelzi, hogy az emberek általában nem örvendenek jó egészségnek ezekben az években, hanem valamilyen fogyatékos-sággal vagy betegséggel küzdenek.

Az egészségügyi mutatók javulása a gazdasági válság kezdete óta lelassult, és az egészségi egyenlőtlenségek továbbra is fennállnak

- 2000 és 2009 között a krónikus betegségek miatti halálozási arányszám az EU 65 évnél fiatalabb lakosai körében 100 000 főre vetítve 142-ről 116-ra csökkent. A férfiaknál – akik esetében jelenleg valószínűbb a krónikus betegség okozta halál – jelentősebb csökkenés történt (2,4 %), mint a nőknél (1,9 %), ami a nemek halálozási arányszámai közötti közeledésre enged következtetni. A krónikus betegség miatti halálozási arányszám javulása ellenére a krónikus betegség miatti halálesetek összes halálesethez viszonyított aránya változatlan maradt. Ebből adódóan a

krónikus betegség miatti halálozási arányszám csökkenése elsősorban a halálozási arányszám általános csökkenésével magyarázható.

- Az öngyilkossági ráta 2000 és 2010 között összességében átlagosan 1,4 %-kal csökkent, a tendencia azonban változó volt. 2000 és 2007 között sokkal magasabb, 2,5 %-os volt az átlagos éves csökkenés. 2008-ban és 2009-ben viszont lényegesen (2 %-kal, illetve 3 %-kal) emelkedett az öngyilkosságok száma, majd 2010-ben ismét csökkenés következett. Az öngyilkossági ráta 2007-től kezdődő növekedésének zöme a férfiakra jut – elképzelhető, hogy így nyilvánul meg a gazdasági válság munkanélküliségre gyakorolt hatása.
- Gazdasági tényezők korlátozzák az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést. A 2005 és 2009 közötti visszaesés után azok aránya, akik úgy érezték, nem engedhetik meg maguknak az egészségügyi ellátást, 2009-ben újra növekedésnek indult, és 2011-ben elérte a 2,3 %-ot. Ha az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés ezen tendenciaváltozása mellett figyelembe vesszük a gazdasági válságot, valamint a tartós jövedelmi egyenlőtlenségeket, kirajzolódik, hogy a gazdasági korlátok visszavetették az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést.

Az egészséget meghatározó tényezők, például a mérgező vegyi anyagok termelése és a légszennyezésnek való kitettség terén egyáltalán nincs vagy elégtelen a javulás

- A mérgező vegyi anyagok termelése 2002 és 2007 között némileg fokozódott az EU-ban, 2008-ban és 2009-ben azonban a gazdasági válság következtében lényegesen visszaesett. Két évvel később, 2011-ben, miután az európai piac talpra állt, a termelés ismét a korábbi magas szinten állandósult. Az átmeneti csökkenés tehát a gazdasági válság alatti visszafogottabb ipari termelést eredményező stagnáló gazdaságra vezethető vissza.
- 2000 és 2011 között a finom szálló por miatti légszennyezésnek való kitettség a városokban 1 mikrogramm/m³-rel csökkent, és így 2011-ben a 27 mikrogramm/m³ értéken állapodott meg. Mindazonáltal a jelentős évenkénti ingadozások miatt nehéz bármilyen egyértelmű tendenciát felfedezni. A kibocsátások 20 mikrogrammra való csökkentésére vonatkozó 2010-es célkitűzést nem sikerült teljesíteni. 2010-ben a finom szálló por kibocsátása 26 mikrogramm/m³ volt, ami 6 mikrogrammval meghaladta a célértéket.
- Az ózon miatti légszennyezésnek való kitettség a városokban összességében évi 1,7 %-kal nőtt 2000 és 2011 között. Ez a tendencia azonban az éghajlat ózonkoncentrációra gyakorolt hatása, illetve az országok közötti lényeges eltérések miatt nem volt egységes.

Fő tendenciák – éghajlatváltozás és energia

Kevesebb üvegházhatásúgáz-kibocsátás az EU-ban, viszont további globális hőmérséklet-emelkedés

- Az EU üvegházhatásúgáz-kibocsátása lényegesen mérséklődött 1990 óta. A legszámottevőbb csökkenés az 1990-es évek elején, valamint 2007 és 2011 között történt. Az Európa 2020 stratégia célkitűzése, miszerint az 1990-es szinthez képest 2020-ig 20 %-kal kell visszaszorítani az üvegházhatású gázok kibocsátását, egyértelműen elérhető közelségben van.
- A legnagyobb csökkentés a gyártóipar, az építőipar és az energiaágazatok terén valósult meg. A hulladék- és mezőgazdasági ágazatokban szintén sikerült csökkenteni a kibocsátást, ám ez az összkibocsátások kisebb hányadát teszi ki. Egyedül a közlekedési ágazatban tapasztalható kibocsátásnövekedés. A nemzetközi légi és tengeri közlekedésből eredő kibocsátás kiugróan gyorsan nőtt. A belföldi közlekedésből eredő kibocsátás ugyancsak az 1990-es szint fölött maradt, bár 2007 óta csökkenő tendenciát mutat.
- Az uniós üvegházhatásúgáz-kibocsátás mérséklődése azonban nem képes ellensúlyozni a globális kibocsátás gyors ütemű növekedését. Az üvegházhatású gázok légköri koncentrációja emelkedik. Bár a kibocsátásnövekedés és a hőmérséklet-emelkedés között időbeni eltolódás van, a globális átlaghőmérsékletre vonatkozó adatok már most egyértelmű felfelé irányuló tendenciát jeleznek. Az utóbbi négy évtized során folyamatosan gyorsult a felmelegedés.

Nem egyértelmű az alacsonyabb energiaigény felé mutató tendencia

- Miután 1990 és 2006 között többé-kevésbé folyamatosan növekedett, 2011-ben az 1990-es szintre esett vissza az uniós primerenergia-felhasználás. A lefelé mutató tendencia azonban nem volt folyamatos. Továbbra is kérdéses, hogy a csökkenés fenntartható marad-e, ha az uniós gazdaság ismét nagyobb mértékben növekszik majd.
- 2011-ben az EU a felhasznált energia több mint felét importálta. Az 1990-es évek eleje óta a harmadik országokból importált energia teljes energiaszükséglethez mért aránya csaknem minden évben növekedett. 2006 óta ez valamivel több mint 50 %-on állapodott meg.

Gyorsan terjednek a megújuló energiaforrások, különösen a villamosenergia-ágazatban

- A biomassából előállított energia, valamint a szél-, nap-, illetve földenergia az EU végső energiakeresletének egyre növekvő hányadát képes fedezni. 2005 és 2011 között valamennyi tagállamban emelkedett a megújuló energia aránya. Míg a biomasszából termelt energia teszi ki messze a legnagyobb hányadot, a leggyorsabban a szél- és napenergia hódított teret.
- A megújuló energia jelenléte a villamosenergia-ágazatban a legszámottevőbb; 2011-ben a bruttó villamosenergia-termelés ötödét biztosították megújuló forrásokból.
- Ezzel szemben a közlekedésben használt megújuló energiaforrások részaránya az előző évhez képest 2011-ben csökkent. Ez a fejlemény azonban statisztikai kiigazításoknak tudható be, amelyek nyomán már nem veszik figyelembe a fenntarthatósági tanúsítvánnyal nem rendelkező bioüzemanyagokat. A 2010-es adatok rámutatnak, hogy az EU-nak nem sikerült teljesítenie időközi célkitűzését, amely a megújuló energiaforrások felhasználásának fokozására irányult a közlekedés terén.

Fő tendenciák – fenntartható közlekedés

Nem teljes mértékű a közlekedés energiafelhasználásának a gazdasági növekedéstől való függetlenedése

- A közlekedési ágazat egységnyi GDP-re eső energiafelhasználása 2000 óta 8,3 %-kal csökkent. Ez a tendencia némiképp felerősödött a gazdasági válság kezdete óta, mivel e mutató — a közlekedés energiafelhasználása — környezeti összetevője a 2007-es évet követő négy éven keresztül rendre csökkent. 2000 és 2011 között a közlekedés energiafelhasználása összességében 6,7 %-kal emelkedett, míg a gazdasági növekedés ennél gyorsabb ütemű, 16,5 %-os volt.
- A tendenciák egybeesése — az energiafelhasználás növekedése és a GDP (még fokozottabb) növekedése — a közlekedés energiafelhasználásának a gazdasági növekedéstől való relatív függetlenedését jelzi az EU-ban a 2000 és 2011 közötti időszak tekintetében. Teljes függetlenedés (azaz a közlekedés energiafelhasználásának csökkenése és a gazdaság ezzel egyidejű növekedése) a tárgyévvel megelőző évet alapul véve 2010-ben és 2011-ben volt megfigyelhető. Mindezek ellenére nem tudni, hogy kibontakozó tendenciáról vagy csupán a gazdasági válság következményéről van-e szó.

Nincs érdemi változás a közlekedési módok és a mobilitás terén

- A különböző közlekedési módokhoz kapcsolódó szállítási teljesítmények nem mutatnak túl nagy változást. A személyszállítás közlekedési módok szerinti 2011-es megoszlása igen közel áll a 2000-es adatokhoz. A teherszállításban 2009 óta kisebb hangsúlyeltolódások következtek be; a vasút kezdi visszaszerezni egykori népszerűségét a közúti szállítás rovására. A teherszállítás közlekedési módok szerinti megoszlása tehát szintén a 2000-es arányokhoz közelít. A kisebb változások mögött azonban akár módszertani okok is meghúzódhatnak.
- Bár a közlekedési módok szerinti megoszlás változásai uniós szinten nem számottevőek, az egyes közlekedési módok részaránya jelentős szórást mutat a tagállamok szintjén. Míg 2011-ben mind a személy-, mind a teherszállításban a közúti közlekedés volt az uralkodó, bizonyos tagállamokban – például a balti országokban – a vasútnak jelentős, 30 %-ot meghaladó részesedése volt a teherszállításban.
- Az egységnyi GDP-re eső teherszállítási volumen tekintetében nem mutatkozik jelentős függetlenedési hatás. A válság súlyos hatással volt a GDP-re és a szállítási volumenekre egyaránt, sőt, ez utóbbit még érzékenyebben érintette. 2009 óta az adatok szerény javulásról tanúskodnak. Egyelőre azonban nem lehet megállapítani, hogy ez valóban függetlenedést jelent-e.

A közlekedés kedvezőtlen hatásainak enyhítése még várat magára

- A közlekedésből eredő teljes üvegházhatásúgáz-kibocsátás 2000 óta nem mérséklődött. A gazdaság lelassulása következtében ugyan a kibocsátás 2007-től csökkent, ez azonban nem volt képes ellensúlyozni a kibocsátás korábbi növekedését.
- A közúti balesetben elhunytak száma 2000 óta folyamatosan csökken. Ennek ellenére 2010-re nem sikerült elérni a halálos áldozatok számának 27 000-re csökkentésére vonatkozó célkitűzést. További erőfeszítésekre van tehát szükség, hogy teljesüljön a 2020-ra kitűzött cél: a halálos balesetek száma 15 500 alatt maradjon.

Fő tendenciák – természeti erőforrások

Veszít-e az EU a természeti tőkéjéből?

- 2000 és 2011 között nagyjából változatlan maradt a közönséges madárfajokra vonatkozó mutató, ám a mezőgazdasági területekhez kötődő közönséges és az erdei madárfajok állományában ennél ellentmondásosabb tendenci-

ák rajzolódnak ki. Míg az erdeimadár-állományok az adott időszak során 9,7 százalékponttal gyarapodtak, a mezőgazdasági területekhez kötődő madárfajokra vonatkozó mutató 5,6 százalékponttal esett vissza.

- A mezőgazdasági módszerek változása, valamint a termelés intenzívebbé válása és szakosodása nagy mértékben hozzájárult az észak- és nyugat-európai mezőgazdasági területekhez kötődő madarak állományainak megfogyatkozásához. E tendencia legfőbb mozgatórugói a környezetre káros támogatások, a magas természeti értékű mezőgazdasági területek (a fajok és élőhelyek magas fokú sokféleségének és/vagy a természetvédelmi szempontból érintett fajoknak kedvező mezőgazdasági területek) megőrzésére irányuló ösztönzők hiánya, továbbá a biomassza egyre fokozódó felhasználása a megújulóenergia-termelés céljából.
- A biztonságos biológiai határértékeken kívüli állományokból kifogott teljes halmennyiség 2000 és 2010 között 23,1 százalékponttal csökkent. A 2002 és 2010 közötti éves értékek azonban 16,3 %-os átlag körül mozognak, ami jócskán túllépi a biztonságos biológiai határértékeket. Az Atlanti-óceán északkeleti részein tehát továbbra is teljes halállományokat fenyeget a túlhalászás veszélye.

Zsugorodó halászflootta: kedvező a környezetre és a part menti gazdaságra nézve

- Az uniós halászflootta mérete (a hajók motorteljesítménye alapján) 2007 és 2012 között évente átlagosan 2,4 %-kal csökkent. Ugyanakkor több erőfeszítésre és szakpolitikai reformra lenne szükség a flottakapacitás körültekintő kiigazítása érdekében, ami fenntarthatóbb halállomány-gazdálkodáshoz, az aktív halászok számára pedig jobb gazdasági körülményekhez vezetne.

A vízkivétel a fenntartható szinthez közelít

- Az elmúlt évtized folyamán Európa legtöbb régiójában csökkent a teljes vízkivétel, kivéve Dél-Európa nyugati részét, ahol a vízkivétel változatlan maradt. Litvánia, Románia, Belgium és más országok lényeges előrelépéseket tettek a fenntarthatóbb vízgazdálkodás felé.

Az urbanizáció és a közlekedés a fő hajtóereje a földterületek további kisajátításának az EU-ban

- 2012-ben az EU földterületének 4,6 %-volt mesterséges terület. Egyrészt a lakhatás és a gazdasági tevékenységek iránti növekvő igény a városi környezetben, másrészt a hálózati területek fokozódó terjeszkedése a part menti övezetekben a két fő kiváltó oka a természetközeli és megművelhető földterületek zsugorodásának az EU-ban.

Fő tendenciák – globális partnerség

Csökkenő hivatalos fejlesztési segélyek, az EU nem tudja teljesíteni célkitűzéseit

- 2004 és 2012 között az EU által nyújtott összes hivatalos fejlesztési segély (ODA) a bruttó nemzeti jövedelem (GNI) arányában kifejezve 0,05 százalékponttal emelkedett, és 2012-ben elérte a 0,39 %-ot ⁽³⁾.
- A 2010 és 2012 közötti időszakban azonban az EU által nyújtott összes ODA a gazdasági és pénzügyi válság nyomán bevezetett költségvetési megszorítások következtében megcsappant. Hasonló tendencia figyelhető meg más nagy adományozók esetében is.
- Az EU nem tudta teljesíteni kollektív időközi célját, miszerint 2010-ben az uniós GNI 0,56 %-át kellene ODA-ra fordítani. Amennyiben a növekedés a 2004 és 2012 között tapasztalt ütemben halad tovább, az EU nem fogja elérni az arra vonatkozó hosszú távú kollektív célját, hogy 2015-ben a GNI 0,7 %-át fordítsa hivatalos fejlesztési segélyre.

Emelkedett a fejlődő országoknak nyújtott uniós fejlesztési finanszírozás részaránya

- Az EU-15 tagállamok által a fejlődő országoknak – állami és magánforrásból – nyújtott finanszírozás 2000 és 2011 között átlagosan évi 4,6 %-kal nőtt. A kedvező átfogó tendencia ingadozásokat takar, amelyek kiszámíthatatlan helyzetbe juttathatják a külső pénzügyi támogatásokra nagy mértékben rászoruló fejlődő országokat.
- A legkevésbé fejlett és egyéb alacsony jövedelmű országoknak nyújtott ODA aránya 2000 óta növekedett; 2011-ben az EU-15 által folyósított hivatalos fejlesztési segély 52,5 %-át fordították erre a célra.
  - A közvetlen külföldi befektetés (FDI) a fejlesztési tevékenység elengedhetetlen összetevője. Ennek ellenére 2000 és 2011 között az EU-15 tagállamok legkevésbé fejlett és egyéb alacsony jövedelmű országokba irányuló közvetlen külföldi befektetései évente átlagosan 3,4 %-kal csökkentek, a 2000-es összes FDI 3,2 %-áról a 2011-es 2,2 %-ára.

⁽³⁾ 2012-re vonatkozó előzetes adatok.

Többet importál az EU a fejlődő országokból

- A fejlődő országokból az EU-ba érkező import átlagosan 7,8 %-os éves rátával növekedett 2000 és 2012 között. A teljes uniós importon belül a fejlődő országokból érkező import aránya 35,2 %-ról (2001) 47,2 %-ra (2012) emelkedett.
- E tendencia kialakulásában elsősorban a Kínából származó import játszott szerepet. A fejlődő országokból érkező uniós importon belül a kínai import aránya 24 %-ról (2000) 35 %-ra (2012) ugrott. A 2012-ben Kínából érkezett import volumene abszolút értékben a 2000-es mennyiség háromszorosa volt.
- A legkevésbé fejlett országokból származó import szintén növekedett, de növekedési rátája átlagosan mindössze az összes fejlődő országból az EU-ba irányuló importra vonatkozó növekedési ráta egyharmada körül mozgott. A legkevésbé fejlett országokból érkező import 2012-ben továbbra sem érte el a teljes uniós import 2 %-át.

A szén-dioxid-kibocsátás tekintetében mutatkozó különbség a fejlődő országokban tapasztalt növekedés miatt csökken

- Az egy főre eső szén-dioxid-kibocsátás tekintetében a 2000 és 2011 közötti évtized során ugyan mérséklődött az EU és a fejlődő országok közötti szakadék, az uniós kibocsátás azonban továbbra is 7,4 tonna/fő; ez 2,6-szerese a fejlődő országokban átlagos 2,9 tonna/fő értéknek.
- A különbség csökkenése elsősorban a fejlődő országok növekvő kibocsátására, valamint a pénzügyi válságra vezethető vissza, amely visszaszorította az egy főre eső szén-dioxid-kibocsátást az EU-ban.

Fő tendenciák – jó kormányzás

Kedvező tendenciák mutatkoznak a szakpolitikai koherenciában és hatékonyságban, de fogyatkozik a polgárok bizalma

- Az uniós polgárok kevesebb mint fele tekint bizalommal az EU három fő intézményére. 2012-ben az Európai Parlamentben bíztak a legtöbben (a polgárok 44 %-a), ezt követte az Európai Bizottság (40 %), majd az Európai Unió Tanácsa (36 %). A polgárok politikai intézményekbe vetett bizalma általában a politika valamennyi szintjén alacsony, mindenekelőtt a nemzeti szintű politikai pártok és intézmények vonatkozásában (például a polgároknak csupán 15 %-a bízik a politikai pártokban, és 27 %-a bízik a nemzeti kormányokban).
- 2007 és 2012 között az egységes piachoz kapcsolódó új kötelezettség-szegési ügyek száma 38 %-kal csökkent. A visszaesés túlnyomó része 2010 óta következett be. Ágazati bontás szerint az adózás és a környezetvédelem jelenti az egységes piachoz kapcsolódó kötelezettség-szegési ügyek két legnagyobb csoportját – 2012 novemberében a folyamatban levő kötelezettség-szegési eljárások 44 %-a e területekhez kapcsolódott.
- A 2000 óta megfigyelhető jelentős javulást követően az EU egységes piacra vonatkozó joganyagának átültetésében mutatkozó elmaradás 2012 novemberében 0,6 %-os rekordot ért el. A belső piaci eredménytábla alapján valaha elért legjobb eredmény azt jelenti, hogy az átültetésre vonatkozó hiányt sikerült 0,4 százalékponttal a belső piaci szabályok tekintetében meghatározott 1 %-os hiánycélkitűzés alá szorítani.

A polgárok és a kormányok közötti online kapcsolattartás teret nyert, a választásokon való részvétel azonban csökkent

- A polgárok és a hatóságok közötti online interakció 2008 és 2012 között 8 százalékponttal emelkedett az EU-ban. A 2011-es enyhe visszaesés után a hatóságokkal folytatott internetes kapcsolattartás ismét elterjedtebbé vált, és 2012-ben elérte a 44 %-ot. Ez a tendencia részben azt tükrözi, hogy az Unióban összességében megnövekedett az internethasználat.
- 2000 és 2012 között az EU-ban 1,5 százalékponttal csökkent a nemzeti parlamenti választásokon való részvétel. Az európai parlamenti választásokat illetően szintén csökkenő tendencia figyelhető meg.

Nem történt elmozdulás a munkát terhelő adóktól az energia-, illetve környezetvédelmi adók felé

- 2000 és 2011 között 10,1 %-kal növekedett a munkát terhelő adók környezetvédelmi adókhöz viszonyított aránya az EU-ban. Ebben az időszakban az adókból és társadalombiztosítási járulékokból származó teljes bevételben csökkent a környezetvédelmi adók aránya a munkára kivetett adók arányához képest. Ez a tendencia ellentmond az EU fenntartható fejlődési stratégiájában és az Európa 2020 stratégiában kitűzött céloknak, amelyek értelmében a munkát sújtó adóterheket energia- és környezetvédelmi adókká kellene átcsoportosítani („zöld” adórendszer kialakítása).
- Hasonlóan, az energia implicit adókulcsa ugyancsak csökkent az EU-ban. Ebben az esetben azonban kevésbé jelentős, csupán 1,6 %-os visszaesésről van szó a 2000–2011 időszakot tekintve. Az energia implicit adókulcsának csökkenése arra enged következtetni, hogy az energiára vonatkozó tényleges adóteher a potenciális adóalaphoz viszonyítva csökkent.

A globális gazdasági és pénzügyi válság fő tendenciákra gyakorolt hatása

A jelentésben szereplő mutatók meglehetősen vegyes képet tárnak elénk. A gazdasági válság okozta torzulások pedig még inkább megnehezítik az átfogó következtetések levonását arról, hogy az EU előrehaladt-e a fenntartható fejlődés felé vezető úton.

A 2007 végén kirobbant globális gazdasági és pénzügyi válság következtében 2008-ban recesszió állt be az EU-ban. 2013 vége felé – e jelentés véglegesítésével egy időben – az uniós gazdaság növekedése még mindig igen lassú volt. A válság súlyos, a gazdaságon messze túlmutató következményekkel járt, amelyek kihatottak a jelen kiadványban bemutatott számos társadalmi és környezeti tendenciára is. Ez a fejezet rövid áttekintést nyújt az érintett területekről 2007-től kezdődően lehetőség szerint egészen 2011/2012-ig. Bár jelen pillanatban ez még nem teljesen bizonyos, egyes következmények – mint például a beruházások alacsonyabb szintje – akár hosszú távú és tartós dominóhatást is elindíthatnak, ami azonban csak a későbbi jelentésekben fog egyértelműen kirajzolódni.

A bankszektor likviditási problémái, amelyek 2007-ben kezdődtek, a hitelkihelyezés visszafogásához és az eszközárak zuhanásához vezettek, aminek hatására visszaesett a fogyasztói kereslet és nőtt a „háztartások megtakarítása”, csökkent a vállalkozási és háztartási „beruházás”, hanyatlott a nemzetközi kereskedelem (ez a „fejldő országokból származó import” mutatóban tükröződik), valamint csökkent az „egy főre jutó reál GDP”. Az „államadóssági” szintek drámai növekedést mutattak.

A „foglalkoztatás”, különösen a fiatalok körében, visszaesett, ami a férfiakat súlyosabban érintette, mint a nőket (a „nők foglalkoztatása”). Az „idősebb munkavállalók foglalkoztatási rátájának” növekvő tendenciája lelassult. A munkaerő-megtartás és a munkaidő változásai miatt a „munkatermelékenység” csökkent.

Másfelől viszont megnöttek a „kutatás-fejlesztési kiadások”, miután néhány ország a gazdaság élénkítése és a hosszú távú növekedés elősegítése reményében növelte kiadásait. A hanyatló kereslet hatására az ipari termelés szintén visszaesett. Ez egyértelműen tetten érhető például a „mérgező vegyi anyagok termelésében”.

A „munkanélküliség” és a „tartós munkanélküliség” növekedése társadalmi hatásokkal járt. Bár a „szegénység kockázata” összességében mérséklődött, a 25 és 49 év közötti, valamint kisebb mértékben a 18 és 24 év közötti korcsoport tekintetében növekedett. A „szegénység intenzitása” ugyancsak nőtt, csakúgy, mint az „öngyilkosság”, különösen a férfiak és a középkorúak körében. A „nyers nettó migrációs ráta” csökkent, valószínűleg az EU-n belüli munkához jutás nehézsége miatt. A globális szegénység elleni küzdelmet illetően a „fejldő országoknak nyújtott finanszírozás” csökkent – ez elsősorban a magánadományok megcsappanásának, nem pedig az állami forrásokból vagy civil szervezetek által folyósított adományok csökkenésének tudható be.

Az energiaigény („végső energiafogyasztás”) a GDP-vel párhuzamosan csökkent. Az visszafogottabb fogyasztás az EU „energiafüggettségének” stabilizálódásához vezetett, ezáltal megtörve az egyre fokozódó függőség régóta tartó tendenciáját.

Az „üvegházhatásúgáz-kibocsátás” és a szennyezőanyagok „légtér kibocsátásai” már korábban is csökkentek, és ez a folyamat most még inkább felgyorsult.

A teherszállítás gyorsabban esett vissza, mint a GDP (ez „a teherszállítás volumene a GDP arányában” mutatóban tükröződik). A közlekedés energiafelhasználása azonban a GDP-nél kisebb mértékben csökkent („a közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában”), ami valószínűleg a személyszállítás lassabb ütemű csökkenésével indokolható. A „közlekedésből eredő üvegházhatásúgáz-kibocsátás” mérséklődött, a „közlekedésből eredő nitrogén-oxid-kibocsátás (NO_x)”, valamint a „közlekedésből eredő finom szállópor-kibocsátás” pedig a korábbi években tapasztaltnál gyorsabban csökkent. A „közúti balesetek halálos áldozatainak száma” szintén visszaesett, ami valószínűleg a forgalom mérséklődésére vezethető vissza.

A nyilvánosság reakciója a válságra és a válság kezelésére a „polgárok uniós intézmények iránti bizalmának” hanyatlásában és a „nemzeti választásokon való részvétel” csökkenésében tükröződik.

Mindent összevetve a fent vázolt körülmények között nehéz megállapítani, hogy az elmúlt néhány év során történt-e valódi előrelépés a fenntartható fejlődés felé az EU-ban. Ugyanakkor figyelembe véve, hogy az uniós fenntartható fejlődési mutatók közül a fő mutatók csaknem fele némiképp vagy teljesen kedvezőtlen irányba tart, nyilvánvalóan több erőfeszítésre van szükség, hogy az Európai Unió visszatérhessen a fenntartható fejlődés felé vezető pályára.